

Казначєєва Людмила Миколаївна,

*кандидат історичних наук,
доцент, кафедра івент-індустрії, культурології та музеєзнавства
Рівненського державного гуманітарного університету
orcid.org/0000-0002-8896-2145
l.m.kaznachejeva2023@gmail.com*

Тюска Валентина Борисівна,

*кандидат педагогічних наук,
доцент, кафедра івент-індустрії, культурології та музеєзнавства
Рівненського державного гуманітарного університету
orcid.org/0000-0002-7088-5698
valtyuska@gmail.com*

ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

У роботі досліджено шляхи активізації пізнавальної діяльності здобувачів культурологічної освіти у процесі навчання. В умовах сучасних трансформацій сфери освіти, науки та культури актуалізується адаптація системи вітчизняної вищої освіти до європейських стандартів. Визначено, що ефективним для сьогоденного студентства – представників сучасного покоління, що вільно володіють гаджетами, є активне використання мультимедійних, інформаційно-комунікативних технологій з урахуванням безпеки та ризиків, що містить інтернет-простір. Водночас зауважено на необхідності формування комунікативної компетентності в безпосередньому спілкуванні у форматі офлайн. Для цього доцільним є використання дискусій, діалогічних форм, дебатів, мозкових штурмів, які активізують аналітичне мислення, вчать висловлювати свої думки, заохочують майбутніх культурологів ставити питання та шукати на них відповіді, розвивають допитливість, стимулюють інтерес до навчання. Указано на ефективність упровадження інтелектуально-креативних форм (ігор, квестів, батлів, вікторин, олімпіад, кросвордів та ін.), проєктного, проблемного навчання. Такі форми дають можливість вироблення та напрацювання теоретичних знань на практиці, розвивають самостійність і відповідальність, формують професійні компетентності та м'які навички (командну роботу, критичне мислення, таймменеджмент та ін.). У процесі навчання майбутній культуролог повинен розвивати навички аналітичного й критичного мислення: нестандартних підходів, генерування інноваційних ідей, відкритості до різноманітності та мультикультурності, соціальних і емоційних навичок – громадянської свідомості, відповідальності, гнучкості, адаптивності, вміння слухати та спостерігати, емпатії, здатності вирішувати конфлікти та ін.

Акцентовано увагу на постаті викладача вищої школи як носія актуальних знань, наставника, який готує майбутніх культурологів до професійної діяльності, спрямовує й стимулює пізнавальну активність, розкриває потенціал та здібності кожного здобувача, підтримує їх інтелектуальне, професійне й особистісне становлення та зростання.

Ключові слова: активізація пізнавальної діяльності, культурологічна освіта, здобувач вищої освіти, проєктне навчання, проблемне навчання, інтелектуально-креативні форми навчання, викладач вищої школи.

Kaznacheieva Liudmyla,
*Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor at the Department of Event Industries,
Cultural Studies and Museum Studies
Rivne State University of Humanities
orcid.org/0000-0002-8896-2145
l.m.kaznacheieva2023@gmail.com*

Tiuska Valentuna,
*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Event Industries,
Cultural Studies and Museum Studies
Rivne State University of Humanities
orcid.org/0000-0002-7088-5698
valtyuska@gmail.com*

WAYS OF ACTIVATING THE COGNITIVE ACTIVITY OF CULTURAL EDUCATION STUDENTS IN THE PROCESS OF LEARNING

The paper investigates the ways of activating the cognitive activity of students of cultural studies in the learning process. In the context of modern transformations in the sphere of education, science and culture, the adaptation of the national higher education system to European standards is becoming more relevant. It has been determined that the active use of multimedia, information and communication technologies, taking into account the dangers and risks posed by the Internet space, is effective for today's students – representatives of the modern generation who are fluent in gadgets and are almost completely immersed in the Internet space. At the same time, the need to form communicative competence in direct communication in the offline format is emphasized. For this purpose, it is advisable to use discussions, dialogic forms, debates, brainstorming sessions that activate analytical thinking, teach to express their thoughts, encourage future cultural studies scholars to ask questions and seek answers, develop curiosity, and stimulate interest in learning. The effectiveness of the introduction of intellectual and creative forms (games, quests, battles, quizzes, Olympiads, crosswords, etc.), project-based, problem-based learning is emphasized. Such forms provide an opportunity to develop and practice theoretical knowledge, develop independence and responsibility, form professional competencies and soft skills (teamwork, critical thinking, time management, etc.). In the process of studying, a future cultural studies major should acquire analytical and critical thinking skills: non-standard approaches, generation of innovative ideas, openness to diversity and multiculturalism, social and emotional skills – civic consciousness, responsibility, flexibility, adaptability, listening and observation skills, empathy, ability to resolve conflicts, etc. Attention is focused on the role of the higher education teacher as a carrier of relevant knowledge, a mentor who prepares future cultural studies scholars for professional activities, guides and stimulates cognitive activity, reveals the potential and abilities of each student, supports their intellectual, professional and personal formation and growth.

Key words: activation of cognitive activity, cultural studies education, higher education student, project-based learning, problem-based learning, intellectual and creative forms of learning, higher education teacher.

У складному та невизначеному сучасному світі в усіх сферах життя відбуваються епохальні зміни, трансформації та реорганізації. Перетворення й переформатування стосується, серед іншого, сектору культури та освітнього простору, зокрема вищої школи, яка переживає нині чи не найбільшу свою турбулентність – і стосовно організації освітнього процесу й вимог до нього, і стосовно інституційної спроможності. Дедалі частіше та в повний голос порушується питання про необхідність

адаптації системи вітчизняної вищої освіти до європейських стандартів. Нещодавно Європейська комісія зазначила, що їх компетенцією та пріоритетними вимірами є саме якісна освіта, зокрема, вища: Україна має відповідати певним критеріям та виконувати вказані Європейським Союзом вимоги й показники (Кабанець, 2023).

Зрозуміло, що молоді люди в пошуках якісної вищої освіти ставлять питання: для чого вчитися та до яких закладів вищої освіти вступати? Цілі здобуття вищої освіти можуть бути

різними – отримання певних компетентностей та кваліфікації для майбутньої професійної діяльності, можливість отримати професію, яка зможе забезпечити гідний рівень життя, розвиток власних здібностей та талантів в обраній сфері і, як результат, можливість у подальшому займатися улюбленою справою, прагнення особистісного, інтелектуального розвитку, бажання віднайти однодумців, потреба у самовизначенні, спілкуванні, самостійності, самореалізації та ін. Певно, цей список можна продовжити. І вища школа, зокрема й культурологічна освіта, повинна відповідати всім цим запитам молодих людей. Для цього варто використовувати різні шляхи та прийоми, широкий інструментарій ефективних способів активізації пізнавальної діяльності здобувачів культурологічної освіти.

Найперше, на нашу думку, викладачам вищої школи варто пам'ятати і враховувати те, що нині до закладів вищої освіти вступають та навчаються там представники кількох останніх поколінь – покоління Y (народжені з початку 1980-х років до початку 1990-х років) та частіше – покоління Z (народжені між ранніми 1990-ми роками та серединою 2000-х років) за так званою теорією Штрауса – Гоува. А викладачі, зрозуміло, належать до інших, попередніх поколінь. Зважаючи на різницю в поколіннях, варто враховувати особливості покоління, що прийшло навчатися, – їхні цінності та орієнтири (Українське покоління, 2017). І викладачам варто вміти адаптовувати методику, освітні технології, шляхи та прийоми навчання до особливостей сприйняття інформації, поведінкових моделей студентства – молодого покоління.

Однією з особливостей сучасної молоді є вільне володіння гаджетами та повне занурення в інтернет-простір. Ми живемо у світі, керованому технологіями та медіа, з доступом до безкінечної кількості джерел інформації. Зважаючи на це та загалом на шалений розвиток комп'ютерних технологій і їх панування фактично в усіх сферах життя сучасної молоді людини зокрема, слід активно використовувати ці технічні можливості та ресурси – мультимедійні, інформаційно-комунікативні технології (звісно, якщо ЗВО здатен забезпечити освітній процес такими сучасними технічними засобами). Загалом використання сучасних технологій допомагає кращому засвоєнню матеріалу завдяки наочності та розширенню арсеналу

приймів презентації освітніх матеріалів (Ребенок, 2023, с. 74).

Разом з активним використанням інтернету – потужного інструмента для комунікації, пошуку інформації в контексті активізації пізнавальної діяльності, є ризики й певні небезпеки: недостовірні та неправдиві інформації, фейкові маніпуляції, інформаційне перевантаження, крадіжка персональних даних, кібершахрайство, кібербулінг та ін. Недарма й частина роботи профільного міністерства в Україні поруч із процесами в секторі культури нині стосується саме інформаційної політики. Тому викладачеві варто звертати значну увагу на розвиток критичного мислення, аналіз повідомлень, інформаційну гігієну, комп'ютерну та цифрову грамотність як топових навичок ХХІ століття (Куземко, 2020, с. 29–30).

Водночас не варто забувати й про місце людини як соціальної істоти в сучасному світі, тим паче майбутній культуролог як представник культурології – дисциплінарно гібридної самостійної науки (Сучасна культурологія, 2019, с. 56) та працівник сектору культури працює з людьми у форматі офлайн. А це вимагає комунікативної компетентності, комунікабельності, високих стандартів культури спілкування та ділової етики, вміння віднаходити спільну мову з людьми різних вікових та соціальних категорій, розуміння емоційного стану споживачів культурного продукту, толерантності, чуйності, інтелігентності, доброзичливості, витримки у взаємодії із широким колом людей та ін.

Для формування та розвитку вказаних якостей у процесі навчання ефективним є використання гнучких технологій навчання (Інноваційні, 2020, с. 37), інтерактивних методів – дискусій, діалогічних форм, дебатів, мозкових штурмів, залучення цікавих життєвих прикладів, нестандартних ситуацій. Це активізує аналітичне мислення, вчить висловлювати свої думки, заохочує майбутніх культурологів ставити питання та шукати на них відповіді, розвиває допитливість, стимулює інтерес до навчання. Доцільним є використання елементів тренінгів, ділових ігор та інших активних прикладних форм, де студентство на практиці освоює досвід комунікації та набуває відповідних навичок і компетентностей.

Суттєвим моментом є прищеплення здобувачам культури мислення, формування

абстрактного, творчого типу мислення. Методи абстрактного мислення, прийоми творчої уяви, інтуїції майбутні фахівці опановують за допомогою інтелектуально-креативних форм – ігор, квестів, батлів, вікторин, олімпіад, кросвордів та ін. Вони тренують і розвивають теоретичне, логічне мислення, пам'ять, уяву, творчу інтуїцію, винахідливість, кмітливість, увагу, майстерність планування та ухвалення оптимального рішення в складній ситуації. Під час застосування інтелектуально-творчих форм основними є принципи доступності, свідомості та активності, міцності засвоєння знань, послідовності й систематичності, до того ж поряд з традиційним пояснювально-ілюстративним методом використовує проблемний, пошуковий, дослідницький.

Проблемний метод передбачає активізацію самостійної пізнавальної діяльності здобувачів, яким пропонуються спеціально дібрані завдання (задачі, моделювання ситуацій, що вимагають подолання певних труднощів у розв'язанні: аналізу, спираючись на попередній досвід, його актуалізацію) та змінює мотивацію їхньої пізнавальної діяльності (Інноваційні, 2020, с. 48). Суть пошукового та дослідницького методу полягає в наданні майбутнім культурологам можливості самостійно шукати способи вирішення певної проблеми: оцінювати позиції та проблемне поле, складати план, розраховувати варіанти вирішення та порівнювати їх доцільність, вибрати оптимальний з них. Важливою є й самостійна підготовка з необхідним аналізом, і дослідження різних позицій для визначення нових неочікуваних варіантів, й аналіз та рефлексія з метою визначення припущених помилок. Ця форма навчання містить чималі можливості для розвитку пізнавально-креативної діяльності.

Окремим ефективним прийомом активізації пізнавальної діяльності вважаємо використання проектного навчання. Важливо, що така діяльність здобувачів вищої освіти в процесі навчання, що сприяє розвитку проектного мислення, комунікації та співпраці в процесі діяльності, глибоко вивчається і широко використовується в сучасній педагогічній науці (Каламаж, 2019). Технологія проектного навчання дає змогу вироблення та напрацювання теоретичних знань на практиці, під час роботи над проектами, розвиває самостійність

і відповідальність, сприяючи активізації пізнавальної діяльності студентів, формуючи професійні компетентності та готуючи до майбутньої роботи за фахом. Крім того, проектна діяльність сприяє розвитку soft skills – так званих м'яких навичок: командної роботи, комунікації, критичного мислення, таймменеджменту та ін., які нині активно вивчають вітчизняні теоретики та практики освітньої сфери (Soft skills, 2020). Результативність проектного навчання зумовлена мотивацією здобувачів до саморозвитку та самореалізації в секторі культури завдяки творчому та дослідницькому складнику, часто міждисциплінарній взаємодії, інтеграції знань та умінь з різних культурологічних дисциплін.

Вивчаючи способи та прийоми активізації пізнавальної діяльності здобувачів культурологічної освіти, варто враховувати кардинальні зміни на ринку праці: стейкхолдери-роботодавці прагнуть винайняти на роботу фахівців, які критично та креативно мислять, активно діють, ухвалюючи рішення, гнучко адаптуються до швидкої зміни реалій сьогодення. Тобто викладачеві, активізуючи пізнавальну діяльність студентства, найперше варто спрямовувати свою увагу на розвиток імовірно затребуваних навичок XXI століття – окрім суто професійних (фахових) компетентностей, навичок аналітичного та критичного мислення: нестандартних підходів, генерування інноваційних ідей, відкритості до різноманітності та мультикультурності, соціальних та емоційних навичок – громадянської свідомості, відповідальності, гнучкості, адаптивності, вміння слухати та спостерігати, емпатії, здатності розв'язувати конфлікти та ін. (Рамка, 2018, с. 37–58).

У дослідній роботі ми враховували й те, що яка б висока не була активність здобувачів, виховний ефект діяльності передбачає обов'язкову наявність професійного наставника – викладача, роль якого є доволі багатогранною, а педагогічна діяльність характеризується високою соціальною відповідальністю (Гладуш, 2014, с. 186). До його обов'язків входить спрямування уваги студентів на організаційні питання, сприяння розвитку в майбутніх фахівців організаторських умінь і навичок, творчих видів діяльності та ін. Тобто викладач водночас є джерелом і носієм актуальних знань, який доступно та цікаво їх доносить до

аудиторії, ділиться практичним досвідом за фахом, готує студентів до майбутньої професійної діяльності, є і певним навігатором, допомагаючи студентству орієнтуватися в потоці інформації, оцінювати достовірність джерел, виокремлювати ключове, і фасилітатором, який спрямовує та стимулює пізнавальну активність молоді, і коучем, розкриваючи потенціал та здібності кожного здобувача, підтримуючи їх інтелектуальне, професійне та особистісне становлення та зростання. Водночас стосунки викладача зі студентами вибудовуються на рівноправних засадах.

Звертаючи увагу на те, що повинен здійснювати та виконувати викладач у процесі освітнього процесу, не варто забувати, що йому самому необхідно постійно вчитися, прагнути до саморозвитку, адже він має бути фаховим експертом культурних процесів, що відбуваються, слідкувати за тенденціями у сфері освіти, науки, культури, вдосконалювати свої професійні та особистісні навички, постійно оновлювати інструментарій власних освітніх технологій, толерантно, емпатійно та з повагою ставитися до студентства, поважаючи свободу вибору, індивідуальність і прагнення до самовираження кожного, бути харизматичним лідером та мотивувати здобувачів до навчання власним прикладом постійного самовдосконалення.

Отже, активізація пізнавальної діяльності здобувачів культурологічної освіти в процесі

навчання залежить від упровадження викладачами сучасних освітніх технологій, цікавих практичних занять, інтерактивних завдань. Враховуючи особливості покоління, що навчається, варто активно використовувати гаджети, мультимедійні, інформаційно-комунікативні технології. Водночас важливим є розвиток необхідних навичок та компетентностей у безпосередньому спілкуванні офлайн через використання дискусій, діалогічних форм, дебатів, мозкових штурмів та ін. Ефективним є використання проблемного, проєктного навчання, залучення інтерактивних, інтелектуально-креативних форм – ігор, квестів, батлів, вікторин, олімпіад, кросвордів та ін. Ці та інші форми активізації пізнавальної діяльності майбутніх працівників сектору культури сприяють формуванню затребуваних навичок майбутнього: професійних, соціальних, емоційних та ін., допомагають студентству опанувати сучасні технології, відточувати навички та вміння у розв'язанні реальних проблем, щоб максимально якісно підготуватися до майбутньої професійної діяльності й бути конкурентоспроможними на ринку праці. Важливою в процесі активізації пізнавальної діяльності є роль викладача – джерела та носія знань, наставника. Він обов'язково має сам постійно навчатися та мотивувати студентство до постійного самовдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Гладуш В. А. (2014). Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія. Навч. посіб. / В. А. Гладуш, Г. І. Лисенко. Дніпропетровськ.
2. Інноваційні освітні технології: навчально-методичний посібник (2020) / упорядник Л. М. Прокопів. Івано-Франківськ.
3. Кабанець Ю. (2023). Освіта і культура: наскільки Україна готова до вступу в ЄС. URL: <http://surl.li/nlkte>
4. Каламаж В. І. (2019). Психологічні чинники ефективності групової проєктної діяльності студентів ЗВО у процесі вивчення іноземної мови: дис. ... канд. псих. наук: 19.00.01. Луцьк. 225 с.
5. Куземко Л. (2020). Навички XXI століття в контексті забезпечення якості професійної підготовки педагога. URL: <http://surl.li/qpnrq>
6. Рамка компетентностей для культури демократії. (2018). Том 1. Контекст, концепції та модель. URL: <http://surl.li/wswww>
7. Ребенок В. М., Торубара О. М. (2023). Інформаційно-комунікаційні технології в освітньому процесі ЗВО / *Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми та перспективи технологічної і професійної освіти», 20–21 квітня 2023 року.* Тернопіль, 2023.
8. Сучасна культурологія: актуалізація теоретико-практичних вимірів: колективна монографія (2019) / за заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. Київ : Видавництво Ліра-К.
9. Українське покоління Z: цінності та орієнтири: результати загальнонаціонального опитування. (2017). Київ. URL: <http://surl.li/plzym>
10. Soft skills – невід'ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті (2020). Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т.

References:

1. Hladush, V. A. (2014). *Pedahohika vyshchoi shkoly: teoriia, praktyka, istoriia. Navch. posib. / V. A. Hladush, H. I. Lysenko [Higher school pedagogy: theory, practice, history. Education manual / V. A. Gladush, G. I. Lysenko]*. Dni-propetrovsk. [in Ukrainian].
2. *Innovatsiini osvichni tekhnolohii: navchalno-metodychnyi posibnyk / uporiadnyk L. M. Prokopiv (2020) [Innovative educational technologies: educational and methodological manual / compiled by L. M. Prokopiv]*. Ivano-Frankivsk. [in Ukrainian].
3. Kabanets, Yu. (2023). *Osvita i kultura: naskilky Ukrain ahotova do vstupu v YeS [Education and culture: how ready is Ukraine for joining the EU]*. Retrieved from <http://surl.li/nlkte> [in Ukrainian].
4. Kalamazh, V. I. (2019). *Psykhologichni chynnyky efektyvnosti hrupovoi proektnoi diialnosti studentiv ZVO u protsesi vyvchennia inozemnoi movy: dys. ... kand. psykhn. nauk: 19.00.01. [Psychological factors of the effectiveness of group project activities of students of higher education institutions in the process of learning a foreign language]*. Lutsk. [in Ukrainian].
5. Kuzemko, L. (2020). *Navychky XXI stolittia v konteksti zabezpechennia yakosti profesiinoi pidhotovky pedahoha [Skills of the 21st century in the context of ensuring the quality of teacher professional training]*. Retrieved from https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/34984/1/L_Kuzemko_PETP_34_IS.pdf [in Ukrainian].
6. *Ramka kompetentnosti dlia kultury demokratii. (2018). Tom 1. Kontekst, kontseptsi it amodel. [Competence framework for a culture of democracy]*. Retrieved from <http://surl.li/wsww> [in Ukrainian].
7. Rebenok, V.M., Torubara O.M. (2023). *Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii v osvithomu protsesi ZVO / Materialy VII Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii "Aktualni problemy ta perspektyvy tekhnologichnoi i profesiinoi osvity", 20–21 kvitnia 2023 roku [Information and communication technologies in the educational process of higher education / Materials of the 7th All-Ukrainian scientific and practical internet conference "Actual problems and prospects of technological and professional education", April 20-21, 2023]*. Ternopil. [in Ukrainian].
8. *Suchasna kulturolohiia: aktualizatsiia teoretyko-praktychnykh vymiriv: kolektyvna monohrafiia /za zah. red. prof. Yu.S.Sabadash (2019) [Modern culturology: actualization of theoretical and practical dimensions: collective monograph / by general. ed. Prof. Yu.S. Sabadash]*. Kyiv: Vydavnytstvo Lira-K. [in Ukrainian].
9. *Ukrainske pokolinnia Z: tsinnosti ta oriientyry: rezultaty zahalnonatsionalnoho opytuvannia. (2017). [Ukrainian generation Z: values and orientations: results of a national survey]*. [in Ukrainian].
10. *Soft skills – nevidiemni aspekty formuvannia konkurentospromozhnosti studentiv u XXI stolitti (2020) [Soft skills are integral aspects of forming students' competitiveness in the 21st century]*. Kyiv: Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t. [in Ukrainian].